

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ШКОЛЯРА

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

Умовні скорочення, вживані у словнику

див. — дивіться

жарт. — жартівливий вираз або слово

застар. — застарілий вираз або слово

зневажл. — зневажливий вираз, слово

ірон. — в іронічному значенні

і т.д. — і так далі

і т.п. — і тому подібне

книжн. — книжний вираз, слово

несхв. — несхвальний вираз, слово

у знач. вставн. сл. — у значенні вставного слова

фолькл. — вираз або слово, що вживається в усній народній творчості

Український алфавіт

Аа, Бб, Вв, Гг, Гг, Дд, Ее, Єє, Жж, Зз, Ии, Іі, Її, Йй,
Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч,
Шш, Щщ, Ъь, Юю, Яя

А

Або з щитом або на щиті [повертáтися, з'явля́тися тощо].

Або перемогти або загинути.

Або перемогті́ або кістьми́ лягти́ (вме́рти) і або перемо́гу здобу́ти або до́ма (вдо́ма) не бу́ти.

Або досягти чогось бажаного, жаданого, подолавши всі перешкоди, або вмерти, загинути; все або нічого.

А́вгієві ста́йні (коні́шні).

Книжн. 1. Дуже забруднене приміщення, місце; 2. Про щось дуже занедбане; про велике безладдя в справах.

А віз (ху́ра) і ніні там.

Справа не рухається, а навколо неї точаться марні розмови.

Аж пі́р'я леті́ть з кого.

Дуже сильно комусь дістається.

А му́рий їсть собі́ та їсть і́ а кіт ковба́ску умина́є, ненáче й не до нього́ річ.

Один говорить, а інший не звертає на нього ніякої уваги — про марність умовляння безсовісних людей.

А́ні (ні) чу́тки [не] чувáти [а́ні (ні) ві́дом (в ві́чі) не вида́ти].

Не чути, невідомо нічого про кого-небудь, що-небудь, немає когось, чогось.

А скрі́нька прóсто відчиня́лась і́ а скрі́нька не була́ й за́мкнена.

Якась справа, якесь питання, що здаються загадковими, незрозумілими, насправді дуже прості.

Ахіллéсова п'ятá.

Книжн. Дошкульне місце, вразлива сторона у когонебудь.

Б**Ба́ба з во́за — коби́лі легше.**

Якщо хтось піде або відмовиться від чого-небудь, то тим, хто залишився, від цього буде тільки краще.

Бага́то га́ласу дарéмно.

Про зайві розмови, непорозуміння із-за дрібниць.

Бага́то (*пуд, лánтух*) со́лі з'їсти з ким.

Тривалий час живучи, спілкуючись з ким-небудь, добре вивчити, взнати його.

Баля́си то́чити і баляндра́си то́чити (*пράвити, несті*).

Пусті розмови, розповідати про щось незначне, несерйозне.

Батого́м (*пúгою*) о́бу́ха не пере́б'éш.

Даремно боротися з дуже сильним противником.

Ба́чити (*зна́ти*) на́скрізь ко́го, що́.

Добре знати чиї-небудь думки, наміри тощо.

Ба́чити на три (*на два*) арші́ни під земле́ю (*в зе́млю*).

Відзначатися великою проникливістю.

[Хоч] ба́чить о́ко, та зуб не йме́ (*не бере́*).

Здавалось би і легко одержати що-небудь, скористуватися чим-небудь, але немає можливості.

Без за́дніх ніг [*бу́ти, лежа́ти, з'явля́тися тощо*].

Дуже втомившись.

Без міла в дúшу лúзти (влúзти).

Несхв. Добиватися свого лестощами, хитрістю, удаваною ласкавістю.

Без ножа́ рúзати і без вогню́ пекті́ кого.

Ставити кого-небудь в скрутне, безвихідне становище, завдавати комусь неприємностей.

Без п'яті́ хвилі́н хто.

Майже став ким-небудь за професією, посадою тощо.

Без рóду й [без] плéмені.

Невідомого походження, не має ні батьків, ні родичів.

Без сьóмої (десúтої) клéпки в голові́ хто; не має (не вистачáє, браку́є) одні́ї (трéтьої, десúтої і т.д.) клéпки [в голові́] у кого і не має гара́зду [в голові́] хто.

Про дурнувату, обмежену людину.

Без труда́ нема́ плода́; не тéрши, не м'я́вши, не їсти калачá; щоб рíбу їсти, тréба в во́ду лúзти і печéні голубі́ не летя́ть до губі́.

Усяка, навіть, на перший погляд, легка справа, потребує певних зусиль.

Бенкéт на сла́ву (на всю́ губу́).

Про шумний, гучний бенкет з щедрим частуванням.

Берегти́ (обері́гати, пильнува́ти) як зіні́цю óка (як óко, як óко в голові́).

Пильно зберігати, старанно доглядати, охороняти що-небудь.

Біти [пря́мо] в ці́ль.

Досягати бажаного, потрібного результату.

Біти ключём (джерелом).

Дуже активно виявлятися.

Біти (удáрити, кідати, кіннути) ліхом об зéмлю.

Забувати горе, біду, не журитися, не звертати уваги на неприємності.

Бітися як ри́ба об лід і бітися як ри́ба в неводі (в я́тері, в саку́).

Жити в нужді, переборюючи злидні, нестатки; безрезультатно домагатися чого-небудь.

Біда́ (лі́хо) навчі́ть коржі́ з ма́ком (коржі́ з са́лом, варéники) їсти.

Бідність, необхідність научать бути винахідливим, працьовитим тощо.

Біла ворóна і білий грак (круж).

Про того, хто виділяється серед інших чимсь незвичайним.

Більш копí (як півкопí) лі́ха не бу́де.

Ризикнемо, щоб не трапилося; будь що буде, все рівно відповідати.

Бісики пускáти (посилáти, робíти) [очíма, о́ком] і грáти (стріля́ти, стрі́гти) очíма.

Кокетувати очима, багатозначно поглядати, заграваючи з ким-небудь.

Блаже́н, хто вірує [такóму те́пло жи́ти].

Іронічне зауваження з приводу легковір'я, некритичного ставлення до непереконливих теорій, сумнівних чуток тощо.

Благословляється на світ.

Розвидняється, світає.

Блізько лікоть, та не вку́сиш і є в гле́ку молоко́, та голова́ не влі́зе.

Здається, що легко зробити що-небудь, домогтися чого-небудь, але немає можливості його здійснити.

Блукáти (броді́ти) по́темки (в по́темках, в те́мряві, в пітьмі́).

Намагатися знайти потрібний підхід до чого-небудь, правильне розв'язання, не маючи необхідних знань, відомостей, необхідного досвіду.

Борóтися (воюва́ти) з вітряка́ми.

Жарт., ірон., книжн. Безплідно боротися з уявленими перешкодами.

Борóтися з [самі́м] собою́.

Намагатися подолати в собі якесь почуття, бажання.

Бра́ти (узя́ти) бика́ (вола́) за ро́ги.

Діяти рішуче, не гаючись, починаючи з найважливішого.

Бра́ти (узя́ти, ханáти, ухопі́ти) за ду́шу (за се́рце).

Сильно хвилювати, розчулювати, зворушувати.

Бра́ти (узя́ти) за живé кого і зачіпа́ти (зачепі́ти) за живé кого.

Сильно хвилювати, турбувати; справити сильне враження.

Бра́ти (узя́ти) на пу́шку кого.

Прагнути домогтися чого-небудь погрозами, обманюючи, домагатися бажаного.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
КНИГИ.